

12. Schneller L. Conceptions of Democratic Legitimate Governance in the Multilateral Realm: The Case of the WTO. [Text] / Lena Schneller // Living Reviews in Democracy. – 2010. – Vol. 2 [Electronic resource]/ Mode of access ^ [<http://lrd.ethz.ch/index.php/lrd/article/viewArticle/lrd-2010-2/27>]
13. Steffek J. The Legitimation of International Governance: A Discourse Approach. [Text] / Steffek Jens // European Journal of International Relations. – V. 9. – N. 2. – P. 249–275.
14. Werner W. 2007. The Never-ending Closure: Constitutionalism and International Law [Text] / Wouter Werner // Transnational Constitutionalism. International and European Models, edited by N. Tsagourias. – Cambridge : Cambridge University Press. – P. 329–367.

Статтю подано до редколегії
17.07.2012 р.

УДК 329.78 (477)

Я. Б. Ярош – доцент кафедри політології Волинського національного університету імені Лесі Українки

Специфіка інституційного розвитку молодіжних організацій в Україні

*Роботу виконано на кафедрі політології
ВНУ імені Лесі Українки*

У статті виконано комплексне дослідження інституційного розвитку молодіжних організацій як складових частин громадянського суспільства в сучасній Україні. Висвітлено специфіку взаємодії органів державної влади та молодіжних організацій, що значною мірою залежить від взаємодії й виконання молодіжними організаціями та державними інституціями своїх ролей у забезпеченні прав і потреб суспільства. З'ясовано вплив молодіжних організацій України на політичний процес. Проаналізовано особливості функціонування молодіжних організацій.

Досліджено специфіку та тенденції розвитку молодіжних організацій у сучасній Україні й визначено сильні та слабкі аспекти діяльності молодіжних структур. Доведено, що молодіжні організації відіграють важливу роль у процесах становлення громадянського суспільства.

Ключові слова: громадянське суспільство, державна молодіжна політика, інституційний розвиток, молодіжні організації, молодіжний рух, трансформація.

Ярош Я. Б. Институциональное развитие молодёжных организаций в Украине. В статье выполнено комплексное исследование институционального развития молодёжных организаций как составляющих гражданского общества в современной Украине. Освещена специфика взаимодействия органов государственной власти и молодёжных организаций, что в значительной мере зависит от взаимодействия и выполнения молодёжными организациями и государственными учреждениями своих ролей в обеспечении прав и потребностей общества. Выяснено влияние молодёжных организаций Украины на политический процесс.

Исследованы специфика и тенденции развития молодёжных организаций в современной Украине и определены сильные и слабые аспекты деятельности молодёжных структур. Доказано, что молодёжные организации играют важную роль в процессах становления гражданского общества.

Ключевые слова: гражданское общество, государственная молодёжная политика, институциональное развитие, молодёжные организации, молодёжное движение, трансформация.

Yarosh Y. B. Institutional Development of Youth Organizations as a Component of civil Society in Contemporary Ukraine. In complex research of institutional development of youth organizations as components of civil society in contemporary Ukraine is performed. Elucidated the specificity of interaction of government and youth organizations, which depends heavily on cooperation and implementation by youth organizations and governmental institutions, their roles in ensuring rights and needs of society. Clarified the impact of youth organizations in Ukraine's political process. Analyzed characteristics of youth organizations.

Investigated the specificity and development's trends of youth organizations in modern Ukraine and identified strengths and weaknesses of the activities of youth organizations. Proved that youth organizations play an important role in the formation of civil society.

Key words: civil society, the state youth policy, institutional development, youth organizations, youth movement, transformation.

Постановка наукової проблеми та її значення. Пропонована проблема раніше дещо висвітлювалася в працях вітчизняних і зарубіжних дослідників. Автор аналізує провідні теоретичні підходи щодо групових інтересів та розвитку організацій громадянського суспільства, які розробляли Арістотель, Дж. Локк, Ш. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, Ж. Боден, Г. Гегель, А. Токвіль, Дж. Кін, Я. Шолте, Ю. Габерманс, Ф. Фукуяма.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Серед вітчизняних науковців, які займаються теоретичними підходами до визначення громадянського суспільства, розглянуто ідеї та концепції В. Бебика, М. Іванова, М. Михальченка, С. Рябова, Ф. Рудича, А. Карася, А. Колодій, О. Корнієвського, Ф. Кирилюка, О. Токовенка, Г. Щедрової, В. Якушика. А. Романюк і Л. Скочиляс аналізують потреби організацій громадянського суспільства та форми взаємодії влади й молодіжних громадських організацій в Україні.

Суттєвий внесок у дослідження процесів трансформації інституцій політичної системи, взаємодії органів державної влади та громадських організацій в Україні зроблено в працях В. Бакуменка, Є. Бородіна, В. Лугового, В. Майбороди, В. Малиновського, М. Примуша, В. Яцуби. На нашу думку, співпраця громадських та владних інституцій існує, але вона має незначний простір і ситуативна, тому її, скоріше, можна характеризувати як взаємодію, а не співпрацю.

Соціологічним аспектам інституційного розвитку молодіжних організацій присвячено роботи О. Балакіревої, О. Ганюкова, В. Головенька, І. Демченко, Н. Ротар, М. Перепелиці, М. Міщенко, О. Яременка.

Українські науковці В. Кулік, О. Голобуцький, О. Корнієвський, В. Якушик активно ведуть дослідження сутності молодіжної ініціативи в Україні. В. Кулік акцентує увагу на механізмах утворення молодіжних організацій та становленні сучасного молодіжного руху в Україні.

Варто розглядати молодіжні організації як такі, що, по-перше, самостійно визначають сферу своєї діяльності, форми й методи роботи; очолювані засновниками або радою, якій делеговані повноваження при прийнятті рішень, але цілковито непідвладну контролю з боку державних чи приватних структур. По-друге, діяльність молодіжних організацій спрямовується не на отримання та розподілення прибутків між засновниками чи співробітниками, а на використання ресурсів для розв'язання важливих для суспільства проблем. По-третє, мета й завдання молодіжних організацій орієнтовані на суспільне благо, що сприяє розвитку демократії й добробуту суспільства загалом або його окремих груп.

Мета цієї наукової розвідки – дослідження особливостей становлення та перспектив інституційного розвитку молодіжних організацій в Україні.

Реалізація поставленої мети дослідження зумовила необхідність послідовного розв'язання таких **завдань**: виявити специфіку взаємодії молодіжних організацій з органами державної влади в реалізації державної політики та проаналізувати специфіку й тенденції розвитку молодіжних організацій у сучасній Україні.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У сучасному світі державні та громадські організації визнають той факт, що жодна особа або організація не в змозі розв'язати суспільні проблеми виключно власними зусиллями. Тому вони шукають відповідних партнерів, щоб об'єднати зусилля та разом їх розв'язувати. Найкращими партнерами на місцевому рівні є самі ж громадяни. Якщо вони виявляють бажання допомогти собі самі, тоді організації громадянського суспільства також проявляють зацікавленість підтримати їхні ініціативи.

Формами громадської ініціативи можуть виступати суспільно корисні роботи за місцем проживання, працевлаштування та виховання молоді. Але внутрішня потреба громадян займатися громадською діяльністю виникає тоді, коли в молоді задоволені базові потреби.

У вітчизняних умовах молодь вільний час переважно витрачає на себе та на створення ресурсів для своєї родини. Виникає конфлікт інтересів між індивідуальним і колективним, не на користь останнього.

Ще однією особливістю в ставленні до діяльності громадських організацій є освітній рівень населення. Незважаючи на загальнонизьку довіру до молодіжних організацій серед громадян із вищою освітою спостерігається позитивніше налаштування до громадських організацій, порівняно із громадянами з нижчим рівнем освіти.

Також на основі опитування простежується тенденція обернено пропорційної залежності довіри до громадських організацій та віку респондентів: чим молодша людина, тим вона позитивніше налаштована до громадських організацій. Зокрема, серед респондентів 18–29 років тих, хто цілком довіряє громадським організаціям або “швидше довіряє” їм, сумарно є майже 40 % і лише 13 % тих, хто зовсім не довіряє, у той час, як серед респондентів вікової категорії понад 60 років громадським організаціям довіряють загалом лише 33 % і зовсім не довіряють – 16 % [2, 91].

Функціонування молодіжних організацій регламентується нормативно-правовою базою, яка не відповідає сучасним потребам та містить низку неузгодженостей. Зокрема, Закон України «Про об'єднання громадян» був прийнятий ще в 1992 р., тоді як Цивільний кодекс, який регулює діяльність неприбуткових організацій, – у 2004 р. У двох правових актах поняття громадських організацій не збігаються навіть дефінітивно: у першому джерелі йдеться про громадські організації, а в другому – про непідприємницькі об'єднання громадян [5].

Законодавство України визначає два способи легалізації діяльності молодіжних організацій – через повідомлення й реєстрацію. Із моменту реєстрації молодіжні організації отримують статус юридичної особи. Реєстрація проводиться за ініціативою не менш як трьох фізичних осіб, а припинення діяльності молодіжної організації може відбуватися через саморозпуск або примусовий розпуск за рішенням суду, коли організація порушує законодавство України.

Для більш оптимального дослідження особливостей інституційного розвитку державних і суспільних інститутів, передусім молодіжних організацій, доцільно з'ясувати класифікацію останніх. Класифікація молодіжних організацій дає змогу отримати об'єктивну картину наявної мережі горизонтальних та вертикальних зв'язків між молодіжними субкультурами.

Типологія молодіжних організацій може бути найрізноманітнішою, залежно від критеріїв, які взяті за основу. М. Кравчук виділяє такі їх види: за кількістю членів громадські організації бувають масові та елітарні; за способом формування й ступенем охоплення мас – стихійні та свідомо організовані; за внутрішньою структурою – централізовані, нецентралізовані; за масштабом діяльності – місцеві, загальнодержавні, міжнародні; за соціально-правовим статусом – легальні, нелегальні; за способом досягнення мети – реформаторські, консервативні; за соціальною значимістю для існування й розвитку суспільства – прогресивні, консервативні, реакційні [6, 49].

Запропонована класифікація є прийнятною не тільки для молодіжних організацій, а й для інших об'єднань громадян. Тому вона загальна й абстрактна. Більш вагомою виглядає класифікація за соціальною підставою утворення та залежно від характеру потреб, для задоволення яких утворюються громадські організації. За цим критерієм розрізняють організації, які створюються залежно від форм участі громадян у виробництві або в суспільному житті для задоволення суспільних чи колективних потреб (профспілки, асоціації захисту прав молоді тощо); організації, які створюються для задоволення особистих потреб (спортивне товариство, спілка мисливців та рибалок тощо).

Із початком створення молодіжної організації, як правило, ще немає усвідомлення необхідності розподілу функцій в організації на керівні й виконавчі, наявності правил внутрішньої організаційної поведінки. На сьогодні Закон України «Про об'єднання громадян» не містить жодних норм структури та управління об'єднанням громадян. Уніфікація ж національних стандартів на початку діяльності зекономила би час, потрібний для прийняття правил, що спростило би внутрішнє управління організацією.

У демократичних політичних системах громадські організації фінансуються суспільством за рахунок членських і благодійних внесків, продажу робіт та послуг, і ця діяльність заохочується державою. В Україні економічне становище населення таке, що його більшість, перебуваючи за межею бідності, не має можливості фінансувати діяльність молодіжних організацій. У тих, хто таку можливість має, зазвичай відсутній інтерес до громадської роботи або підтримки такої діяльності.

Одним із головних джерел фінансування молодіжних організацій є міжнародні донорські організації, хоча держава також виділяє кошти на громадські ініціативи. На жаль, донорська допомога має свої вади. Підтримка молодіжних організацій носить не комплексний, а фрагментарний характер, залежить від професійності написання проектної заявки, що обмежує участь молодіжних організацій у цілому. Міжнародні донорські структури зацікавлені в якісному виконанні окремих робіт, а не в зміцненні громадського сектору загалом.

Т. Трацевич вважає, що фінансується лише один із десяти поданих проектів у міжнародні донорські структури. Але за час написання десятки проектів напрацьовуються не тільки навички –

із непродуктивного використання часу, а накопичуються витрати. Зокрема, на професійний переклад іноземної мови, крім іншого, треба витратити до 1500 гривень [9, 13].

Виникає замкнене коло: щоб здійснювати ефективну діяльність, спрямовану на зміцнення громадянського суспільства, потрібні кошти; щоб отримати кошти, потрібно бути професіоналом, а щоб стати професіоналом, потрібні не тільки кошти, а й час. Окрім того, ще немає мережі державних навчальних закладів, які б навчали менеджменту молодіжних організацій.

Передумови виникнення та розвиток молодіжних організацій закладені в принципі відкритого партнерства влади й молоді, у якому вони є рівними суб'єктами відносин. Кожен із суб'єктів діалогу володіє певними ресурсами, які підтверджують їх суб'єктність та визначають потенціал участі в ньому. В Україні, де молодіжні громадські інститути перебувають на стадії становлення, очікувати від них здійснення в повному обсязі функцій, що забезпечують участь молоді в прийнятті політичних рішень, поки що зарано.

Світова практика залучення молодіжних організацій до процесу прийняття політичних і державних рішень лежить у площині консультування з громадськістю. Варто зазначити, що механізми консультування є складовою частиною діяльності всіх інституцій Європейського Союзу, починаючи від визначення напрямів політики, підготовки пропозицій та впровадження. Залежно від спрямованості пропозиції мета проведення консультацій полягає в тому, щоб збирати коментарі, пропозиції або зауваження представників регіональних і місцевих влад, недержавних організацій, академічних кіл, технічних експертів, які можуть бути в цьому зацікавлені [3, 215]. Отже, європейський досвід діалогу між владою й молодіжними організаціями визначає громадські інституції важливими суб'єктами цього процесу.

Ми підтримуємо тезу, що демократія досягає розквіту в тих країнах, «де закон ефективно захищає право громадян до різних асоціацій в ім'я спільних громадських цілей та дозволяє формувати групи, що відображають їх спільні думки, судження, цінності, інтереси» [7, 17].

В Україні кількість молодіжних організацій з року в рік зростає. Це стосується як міжнародних і всеукраїнських структур, так і місцевих об'єднань. Проте їх поширення на території країни коливається від 0,8 на тисячу жителів до трьох, причому 70 % із них зорієнтовані на роботу з категоріями населення, які потребують соціального захисту від держави, тоді як інтереси економічно активного населення представлені молодіжними організаціями набагато менше [10, 673].

У структурі загальної чисельності населення за роки незалежності лише 4,7 % громадян брали участь у громадській діяльності. Дослідники відзначають мотиваційні аспекти членства в молодіжних організаціях: серед них 69,5 % робили це тому, що така діяльність відповідала їхнім переконанням; 12,4 % пов'язували з нею можливість розв'язання власних проблем; близько 10 % мали на меті отримання грошей, тобто керувалися корисливими мотивами. Серед усього загалу 53 % не мали потреби в залученні до громадської ініціативи. Показово, що тільки 35,9 % висловили наміри й бажання брати участь у роботі громадських організацій у майбутньому, а 60,3 % залишилися байдужими до перспектив ведення діалогу із владою, які відкриваються перед ними через участь у громадських організаціях [8, 87].

Головними мотивами, що стримують участь молоді в діяльності молодіжних організацій, виступають відсутність віри в ефективність подібної роботи (25,67 %); відсутність інтересу до цього виду роботи (25,33 %); відсутність вільного часу (24,28 %), відсутність організацій, що відповідали б інтересам громадян (10,67 %). Як бачимо, це переважно негативна мотивація. Вона зумовлена локальним характером їхньої діяльності та недостатньою обізнаністю громадськості про діяльність громадських структур [2, 89].

Головним джерелом отримання інформації про молодіжні організації виступають засоби масової інформації – 43,25 % і лише 7 % подібну інформацію отримують від знайомих та друзів, що пояснюється незначною частиною населення, охопленого громадською роботою. Відповідно, вони не можуть бути потужним джерелом інформації [2, 89].

Б. Барбер акцентує увагу на тому, що владі працювати з населенням, у якого низький рівень політичної культури, набагато легше, адже переконувати невідготовану аудиторію можна з використанням мінімуму аргументів. «Політика стає для громадян їхнім університетом, громадянська сфера – їхнім тренувальним майданчиком, участь у політичному житті – їхнім наставником» [1, 261].

Досліджуючи витоки взаємодії між владою та громадою, зазначаємо, що кожна зі сторін має побачити власну зацікавленість. На нашу думку, варто виділити три передумови успішного функціонування молодіжних організацій, а саме: політичні, фінансові та професійні.

По-перше, політичні передумови дають можливість молодіжним організаціям підтримувати тих чи інших суб'єктів і впливати на політичний процес. Молодіжні організації також мають політичну зацікавленість, оскільки потребують підтримки суспільства й досить часто делегують своїх представників до органів державної влади.

По-друге, фінансові передумови дають змогу владі, замість залучення комерційних структур для розв'язання тієї чи іншої проблеми, співпрацювати з молодіжними організаціями, які здатні зробити це за рахунок залучення волонтерів. Для молодіжних організацій економічні переваги полягають в отриманні фінансової допомоги від влади, а в довгостроковій перспективі – від приватного сектору, що може наймати молодіжні організації для надання певних послуг. Ефективна діяльність молодіжних організацій привертає до них нових членів, що надає організації змогу отримувати членські внески для забезпечення своєї поточної діяльності. А. Донець відзначає, що «в країнах Європейського Союзу існують закони, які надають громадянам право прямо перераховувати 1 % прибуткового податку громадським організаціям» [4, 232].

По-третє, професійні передумови дають змогу владі в співпраці з молодіжними організаціями докладати менше зусиль для визначення першочергових проблем, які потребують розв'язання. Зі свого боку, молодіжні організації набувають управлінського досвіду в співпраці з органами державної влади та більш чітко розуміють проблеми суспільства й способи їх розв'язання.

На нашу думку, потрібно створювати передумови взаємодії молодіжних організацій і державних та приватних інституцій у забезпеченні тривалих, відкритих, рівноправних, заснованих на принципі партнерства відносин. Інституційна співпраця повинна ґрунтуватися не на особистих симпатіях і домовленостях, а на розв'язанні важливих політичних, соціальних та економічних проблем.

Отже, молодіжні організації виникають у найбільш проблемних місцях суспільства, до яких ні держава, ні бізнес не мають великого інтересу. Однак молодіжний рух ні за яких обставин не в змозі замінити державний захист, особливо молодих громадян. На нашу думку, якщо в державі відсутні кошти або коли держава витрачає їх менше, ніж потрібно для соціального захисту населення, тоді зростають шанси для інституційного розвитку молодіжних організацій.

Список використаної літератури

1. Барбер Б. Сильна демократія: політика учасницького типу / Б. Барбер // Демократія: Антологія. – К. : Смолоскип, 2005. – С. 254–262.
2. Грабовська С. Стан громадянського суспільства в Україні: міжрегіональний зріз та Львівщина / С. Грабовська, А. Романюк, Л. Скочиляс. – Л. : ЦПД, 2007. – 96 с.
3. Документ для консультацій: Зміцнення культури діалогу – пропозиція щодо загальних принципів та мінімальних стандартів консультацій, які проводяться Європейською комісією із зацікавленими сторонами // Громадські ради в Україні : довідник / упоряд. М. Дациба. – К. : УНЦПД, 2003. – С. 214–227.
4. Донець А. Взаємодія місцевої влади та громадськості в країнах Європейського Союзу / А. Донець // Городская власть и общественность: опыт мониторинга. – Донецк : ООО «Цифровая типография», 2007. – 259 с.
5. Закон України «Про об'єднання громадян» // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – №34 – С. 121–132.
6. Кравчук В. Деякі підходи до класифікації громадських організацій в Україні / В. Кравчук // Вибори та демократія. – 2007. – № 1. – С. 48–53.
7. Пашков М. Узагальнений образ неурядового аналітичного центру в українському інтер'єрі / М. Пашков [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.civicua.org/library/index.html> - 15.10.11.
8. Ротар Н. Діалогові форми політичної участі: передумови та перспективи становлення в Україні / Н. Ротар // Політичний менеджмент. – 2007. – № 1. – С. 75–92.
9. Трацевич Т. Що відбувається з українськими громадськими організаціями? / Т. Трацевич // Світ громадянського суспільства. – 2004. – № 3–4. – С. 11–13.
10. Український соціум / Нац. ін-т стратегічних дослідж. ; за ред. В. С. Крисаченка. – К. : Знання України, 2005. – 792 с.

Статтю подано до редколегії
17.06.2012 р.